

NOVÉ PŘÍSTUPY K PLÁNOVÁNÍ ÚZEMNÍHO ROZVOJE V NĚMECKU

Je nesporné, že politické a ekonomické změny, k nimž došlo v Evropě po roce 1989/1990, přinesly s sebou i nové problémy v řadě sociálně ekonomických odvětví a také v oblasti prostorového a územního plánování, v oblasti urbanismu, rozšíření obyvatelstva, v oblasti řízení společenských procesů. Vědecká fronta reaguje na tyto změny v různých zemích odlišně a s větší nebo menší intenzitou. Mezi nejaktivnější protagonisty nových přístupů k prostorovému a územnímu plánování patří nesporně územní plánovači v Německu, a to z pochopitelných důvodů, protože Německo svou polohou v Evropě a svým územím a počtem obyvatelstva, svým sousedstvím se zeměmi různé velikosti a ekonomické orientace musí sehrát svou úlohu i na poli prostorového plánování s časovým předstihem. Tato jeho úloha má dopady především na jeho sousedy na východě a Českou republiku zvláště. Je proto logické, že nás musí zajímat, jak se vyvíjí teoretická fronta územního plánování u našich sousedů, její očekávaná následná praxe, a jak se to promítne na naši koncepci prostorového a územního plánování v nejbližší budoucnosti.

O nových přístupech k prostorovému plánování, vcelku i v rámci regionálního plánování, jednalo 30.–31. října 2002 v Chemitz zasedání svolané ARL (Akademie für Raumforschung und Landesplanung Hannover) s hlavním tématem „**Regionální plánování a staré a nové výzvy – kritické zhodnocení, čeho bylo dosaženo**“, které přednesl **prof. Dr. Axel Prieb**s, první rada regionu Hannover a místopředseda ARL, za přítomnosti 200 účastníků zasedání.

Přednášející vyšel z poznatku, že s ubýváním obyvatelstva bude v Německu spojeno jeho nové rozmístování, oslabování populačního a ekonomického významu měst, posilování jen některých center osídlení, a v návaznosti na to budou změny následovat i v dopravních trendech, změny v odvětvové struktuře v důsledku reprofilace zaměstnání, a tím i změny sociální. To je **výzva pro územní plánování**, a to jak

po stránce teoretické, tak praktické. Z nepříznivých výchozích podkladů by se mělo dospět k příznivým závěrům.

Za současné kontroverzní situace v teorii i v terénu je v první řadě nutno hledat nové formy plánování, vycházející dosud od tradičních značně formalizovaných forem a přístupů ke konsensuálním a novým nekomformním nástrojům. Od řešení jednotlivých problémů bude nutno přecházet k řešení jejich komplexity. Bude nutno více spolupracovat se širší odbornou frontou, ale také s občany s občanskými iniciativami. To umožní snazší řešení rostoucích nároků na plánování terciárního sektoru, služeb a podmínek pro jejich rozvoj. V té souvislosti se nově vyskytuje potřeba „marketingu“, jeho zakotvení v instrumentáři územního plánování a využívání jeho poznatků.¹⁾

Jako například obtíží plánovačů držet krok s dynamizovaným vývojem společnosti a nároků na dodržování stále se vyvíjejících požadavků uvedl **Prieb**s stálou novelizaci předpisů o prostorovém plánování, které zavádějí stále nové povinnosti pro plánovače jako např. v souvislosti s rostoucími nároky na „udržitelnost“ vývoje, měřením škod poškozujících životní prostředí atd. Je rovněž obtížné zajistit politické a sociální požadavky na vyrovnávání rozdílů mezi prosperujícími a zaostávajícími regiony, chybějí-li již základní předpoklady k tomuto vyrovnávání ať z hlediska ekonomických podmínek nebo podmínek demografických či finančních. Také rozšiřování Evropy o nové státy přináší nové nároky na územní plánování jak v západní Evropě, tak zejména v Německu. Nové plánování bude vyžadovat ve větší míře než dosud spolupráci plánovacích orgánů, státních orgánů, ekonomických resortů a resortu životního prostředí, a to na všech úrovních řízení.

Jednání se uskutečnila v pěti sekcích (workshop). Referáty i diskuse v nich jsou v řadě případů zajímavé i pro nás.

SEKCE 1

Sekci o plánování a marketingu moderoval **Dr. H. -J. Dornhardt** po úvodních

prspěvcích **prof. Dr. B. Oppermannové** a **dipl. geogr. W. Kufelda**. K efektivnějším výsledkům územního plánování by měly přispívat ve větší míře rozšířené komunikativní vztahy a větší rozsah územně **plánovacího marketingu**. Na poli komunikací s vnějšími orgány plánování existují dva odlišné úkoly. První je zviditelnit i ty projekty, které nevyžadují žádné větší publicity, ale přece jen potřebují souhlas příslušných subjektů. Druhý je propagovat účelnost těch projektů, kde jsou tangovány nejen různé organizace, ale přímo i občané, resp. obyvatelstvo v širším rozsahu. Oboje se má dít podle motto „Konej dobré, ale mluv o tom“. Cílem zvýšené publicity je zvýšit spoluúčast, tj. participaci mimoplánovacích orgánů na plánovacích akcích a projektech.

V **Kufeldově** úvodním referátu byla vyzdvížena rostoucí úloha „Internetu jako interaktivní platformy pro budoucí moderní plánování“. Nejde jen o využití nových technických možností nabízených Internetem, ale o nové **formulace informací**, které se do něj vkládají se záměrem ovlivnit příjemce uvedených informací. Autor přiznal, že značná část veřejnosti dosud neví, co si má pod územním, resp. regionálním plánováním představit. Úkolem plánovačů tedy je působit osvětově, zajímavě a efektivně. To by mělo platit hlavně jako zbraň proti nazírání na územní plánování jako na „překážku“ zaběhnutého života.

V diskusi bylo jednomyslně uznáno, že územní plánování potřebuje větší publicitu, aby bylo širokými vrstvami chápáno jako přínos pro řešení různých prostorových úkolů a nikoli jejich brzda. Kontroverzní názory však byly vyslovovány o adresátech marketingových propagačních akcí. Někteří diskutující měli pochybnosti o smyslu obracet se na širokou veřejnost, a proto doporučovali spíše využívat **multiplikačního efektu** odborných propagačních akcí. Navrhovali proto obracet se především na politiky, žurnalisty a ostatní pracovníky multimédií. Lišila se také stanoviska k využívání formálních

1) V této souvislosti bych jako zpravodaj o uvedeném zasedání rád uvedl, jak se německá odborná terminologie obohacuje bez rozpaků různými amerikanismy a v praxi jich stále častěji používá bez uvážení vysvětlivek. Kromě naprosto běžných termínů jako Know-how, Marketing, Workshop apod. je běžným termínem analýz Moderation, Management, Evaluation, Statement apod. Navíc se však setkáváme s termíny těžko přeložitelnými a nejasného obsahu, které sami autoři uvádějí do „uvozovek“, vědouce, že i pro německého čtenáře jde o novotvary s často dosud nedefinovanou náplní; viz. odkazy v dalším textu.

a neformálních cest informací. V tom nebylo dosaženo jednoty.

SEKCE 2

Druhá sekce, moderovaná **prof. Dr. B. Müllerem** po referátech **Dr. G. Herferta** a **Ing. G. Schäde**, se konala pod názvem „Intelligente Schrumpungsplanung“ a byla věnována závažné problematice velmi neuspokojivého vývoje zanedbaných území především ve východním Německu, kde chátará domovní fond, kde města ztrácejí značnou část obyvatelstva, oboje v důsledku nevyrovnanosti ekonomického vývoje východních německých zemí se zeměmi Německa západního. Neujasněnost pojmu „**Schrumpfung**“, které bychom mohli v daných souvislostech vykládat jako „zaostávání“, „stagnace“, „zhroutení“ apod., navrhovali diskutující nahradit pojmem „**Anpassung**“, který je však i podle přednášejících stejně neurčitý jako pojem „**Schrumpfung**“. V obou případech jde o nápravné akce degradovaných území širšího nebo užšího rozsahu, ale také o **nápravné akce** z hlediska odvětvově sektorového, přičemž pojem „Intelligente Schrumpfung“ znamená „efektivní postup“.

Bez ohledu na neujasněnost pojmu bylo konstatováno, že plánovači stojí před problémem vyřešit, resp. odpovědět na tři základní otázky:

1. Jak má prostorové plánování přistupovat k fenoménu devastace?
2. Jsou známy koncepce, jichž by bylo možno využít?
3. Co může dělat regionální plánování, jakých nástrojů použít?

Tyto otázky, včetně zpřesnění obsahu „**intelligentní**“ řešení, byly předmětem rozsáhlé diskuse. V podstatě šlo o konstatování neutěšeného stavu území a depopulačních tendencí Saska, Saska-Anhaltska a Durynska po roce 1988. Bylo však zdůrazněno, že nejde jen o problém uvedených zemí, ale v menším rozsahu jde také o některá území západoněmecká. Východoněmecké země by se měly stát „laboratoří“ pro řešení problémů, ke kterým v nich došlo, s možností aplikací zkušeností a výsledků v celoněmeckém rozsahu.

Současný proces přemísťování obyvatelstva sledovaných území probíhá jako protichůdný proces „**dezurbanizace**“ a „**reurbanizace**“. **G. Herfert** dokumentoval tyto procesy statistickými tabulkami, grafy a kartogramy. Rýsují se v nich

vysídlování venkovských prostorů a posilování některých prostorů urbanizovaných, takže vznikají prohlubující se protiklady urbanizovaných a periferních prostorů. Celkově jde o vývoj nepříznivý pro rozmístění obyvatelstva dotčených území. Významná je i změna v tom, že do roku 1998 bylo zaznamenáno sice oslabování venkovského osídlení, ale ve prospěch zázemí větších měst, kdežto po roce 1998 se oslabuje demografické zázemí i dosud přitažlivých obcí a měst. Reurbanizační tendence jsou výjimkou, kterou představuje v současné době Lipsko. Velká řada měst však zaznamenává úbytek obyvatelstva kolem 1,5 % jako např. Stendal, Magdeburg, Dessau, Eisleben, Halle, Weissenfels, Zeitz, Gera, Chemnitz, Zwickau, Werdau, Greiz, Hoyerswerda, Bautzen, Görlitz atd. Pokračování vylidňovacích procesů by mělo být zastaveno ovlivněním migrací a to i na úkor zisků západních oblastí Německa.

Jedním z činitelů, který by mohl přispět k zastavení uvedených negativních procesů v nejnovějším nepříznivém rozmístění obyvatelstva, by mohla být reforma odborného školství. Na plánovací praxi Střední Mecklenbursko/Rostock ukázal **G. Schäde**, jak by mohli plánovači ovlivnit vyšší stabilizaci obyvatelstva, kdyby prosadili zastavení rušení např. odborných škol, jimž z demografických důvodů ubude do roku 2015 35 % potenciálních žáků. Z existujících 11 škol má zůstat jen 5. Co z toho plyne pro územní plánovací praxi? Zdá se, že je nutné přenést různá řešení z komunální nebo okresní úrovně na vyšší orgány a obce by měly uznat, na která řešení nestačí a kde musí spolupracovat s orgány vyšších instancí. V té souvislosti by se také ovšem měla zvýšit „plánovací jistota“ a finanční efektivita plánovacích prací. Snížení vlivu nejnižších orgánů na územní plánování však musí být vyváženo zvýšením prostorové mobility obyvatelstva a funkčními reformami. Musí být také jasné, že koncentrace rozhodování o infrastruktuře u vyšších orgánů musí být vyvážena zvýšením kvality takto přeneseného rozhodování.

V diskusích bylo potvrzeno zaostávání východních částí Německa za západními oblastmi v řadě odvětví včetně územního plánování. Proces degradace území je na východě rozsáhlejší a hlubší než v západním Německu. Je nutné obrátit dnešní migrační proudy z východu na západ, aby nevznikala další periferní území. Je nutné

budovat na východě nové závody, aby zde vznikaly nové pracovní příležitosti a proces degradace se zastavil, resp. nabral opačný směr. Tyto plány předpokládají aktivní populační politiku. Účastníci se ptali, proč je současná společnost „**kin-derfeindlich**“? Jaké příležitosti mají být poskytnuty ženám, aby mohly být matkami? Na to by měla odpovědět **společenská generační politika**. A aby mohly být problémy objasňovány a řešeny, k tomu je potřebný kvalifikovaný a **soustavný výzkum**.

V rámci sekce byly na přetřes uvedeny také otázky **přistěhovalectví** z východních zemí. Počítá se s ním stejně jako se počítá se zvýšením pohybu osob přes státní hranice (pendlerství) ať krátkodobým nebo dlouhodobým. Jak to ale bude působit na vývoj nezaměstnanosti? Nutno očekávat její zvýšení, zejména ve východním Německu.

V diskusi bylo konstatováno, že sice na celostátní úrovni působí komise „**Pohyb obyvatelstva**“ (Demographischer Wandel), avšak výsledky její práce nejsou v terénu viditelné. Demografické a plánovací problémy se často jeví jako fenomény odporující poradenství a politickým závěrům. Není tomu sice všude, ale v různých částech Německa. Pro řešení územních problémů existují v Německu dvě koncepce. **Jednou** je „koncepce střediskových míst“ (Zentrale-Orte-Konzeption), **druhou** „decentralizovaná koncentrace“ (Dezentrale Konzentration). Obě by mohly být pro řešení konkrétních problémů použitelné.

V závěru jednání druhé sekce byla redefinována „**Intelligente Schrumpungsplanung**“ jako „koncentrace prostorového plánování na stabilní sídelní jádra, kde se prolíná veškerý sociální, společenský a hospodářský život a konání“. Termín „intelligente“ zde znamená přihlásit se k prourbánní plánovací linii a také s tím začít.

SEKCE 3

Jednání sekce bylo zaměřeno na projektování plánování jako součást plánovací disciplíny. Moderátorem byl **prof. Dr. Ing. Ch. Jacoby**, referenty byli **prof. Dr. D. Fürst** a **K. H. Hoffmann**. Předmětem projednání uvedeného hesla byla projekční agenda a povinnosti vyplývající z projektování. I zde bylo nutno přiznat, že pojem „Projekt“ má v územně plánovací terminologii nepřesné hranice

a z toho vyplývají různá nedorozumění. **Projekt** může zahrnovat **komplex** plánovacích problémů, ale může jít také o zcela **jednoduchý** územně plánovací akt. Regionální plánování se může v tomto světle vystavovat kritice nevyhraněnosti samého jádra plánování. Při soustředění se na jednotlivé problémy může dojít k opominutí i stěžejního problému s akcí spojeného. Při respektování **všech** jednotlivých **dílčích problémů** se může rovněž vytratit hlavní myšlenka velkého projektu. Tak dochází někdy ke kontradiktorním závěrům i při podobných obsahových projektech. Problémy s projektovou praxí mohou vznikat i tak, že určitý projekt vypracovaný regionálními územními plánovači je omezen na správní hranice, ačkoli jeho význam bude vyzařovat i přes tyto hranice. Jako jednou z cest regionálního plánování v nejbližší budoucnosti se účastníkům zasedání třetí sekcejevilo „**zúžení pole regionálního plánování**“, „zeštíhlení okruhu problémů“, které by tak byly zvládnutelnější a rychleji realizovatelné.

SEKCE 4

Předmětem jednání sekce moderované **H. Zeckovou** a uvedené referáty **H. Schmitze** a **Dr. P. Demogally**, byly právní a právníké otázky prostorového plánování, totiž „**deregulace**“ na jedné straně a „**zprávnění**“ (Verrechtlichung) na druhé straně. „Deregulací“ se rozumí omezení rozsahu event. i obsahu právních předpisů o územním plánování, „Verrechtlichung“ je chápáno jako zpřesnění právních norem. Územní a prostorové plánování trpí v současné době přemírou vydávaných zákonů, nařízení, směrnic a stanov, jejichž počet roste doslova ze dne na den. Tím se znejišťují některé závažné problémy prostorového plánování po stránce teoretické (**právní**) i faktické (**praxe**). Moderátorka vyzvala účastníky zasedání k diskusi o „deregulaci“ a „zprávnění“ jako metodách územního plánování, resp. jejich právního rámce.

H. Schmitz ve svém referátu rovněž kritizoval přemíru právních předpisů kolem územního plánování, která vede k nejistotám a přimlouval se za „stručné plány s tvrdými důsledky“ jako optimum. Jde o „přeregulování (hyperregulaci) bez účinnosti“; doporučil proto „účinné zprávnění“ (wirksame Verrechtlichung).

Podobně se vyjádřil i druhý referent, **P. Domogalla**, který došel k závěru

o potřebě pevnějšího zakotvení obou principů „deregulace a zprávnění“ právních norem týkajících se územního plánování. Oba pojmy, resp. jejich náplň by se měly **doplňovat, prostupovat**. Participační metody by se při tvorbě územních programů měly ve svém výsledku **prolnout** s právně závaznými důsledky a to jako výraz **regulace**, tj. právní úpravy problému. Předmětem diskuse se potom staly zkušenosti s aplikací právních norem v denní praxi územních plánovačů.

Při hledání nových postupů při řešení právní stránky územního plánování a jeho předpisů se jako smysluplné jeví **omezení** obsahové části plánovacích programů ve smyslu koncentrace **na hlavní problém** konkrétní akce. Právní výroky by se proto měly soustředit na základní problém a to úspornou formou. Proti tomu někteří účastníci varovali před nebezpečím obsahovou náplň plánovaných projektů příliš omezit, protože by mohla ztratit potřebné zdůvodnění. Závěr diskuse vyústil do výroku, že není vhodné preferovat ten či onen přístup k právnímu řešení jednotlivých problémů, s nimiž se územní plánovači setkají. Za optimální se považuje respektovat obě formy řešení jak byly pojednány v referátech a v diskusi, tj. zajistit především srozumitelnost při zachování nutné obsahové stránky projektu.

SEKCE 5

Sekci věnovanou vlivu europeizace na rozvoj regionů moderoval **Dr. Ing. J. Knieling**, referenty byli **Ing. K. Böhme** a **Ing. C. Dyckhof**. V souvislosti s tématem jednání páté sekce bylo zdůrazněno, že nejčastějšími hesly současné Evropy na cestě k jejímu sjednocení jsou pojmy „**globalizace**“ a „**europeizace**“. **J. Knieling** uvedl čtyři dimenze, které odpovídají procesu europeizace ve vztahu k prostorovému plánování a územnímu rozvoji:

1. Konstituováním společné rozvojové politiky pro regiony Evropského společenství vznikla nová plánovací rovina, která působí prostřednictvím koncepcí a programů na různá území.
2. Na základě rostoucí spolupráce regionů a zemí v Evropě jsou podněcovány nové hospodářské, kulturní a politické procesy, které se vyznačují především přeshraničními plány a jednáními.
3. Rostoucím propojováním aktivit různých regionů na úrovni Evropy vznikají nové subjekty, které tento proces formují a plní.

4. Odborná diskuse na evropské úrovni a podpůrná politika Evropské unie vytváří nové přístupy k tématům regionálního plánování a vývoje členských zemí Evropské unie a činí z něj hlavní bod programu.

Účastníci páté sekce měli zaujmout stanoviska k uvedeným tématům hlavně s tím, jaké jsou jejich vlastní konkrétní zkušenosti při provádění nové územní politiky v jejich regionech s vazbou na další území, jak se to v budoucnu předpokládá u většiny z nich z celoevropského pohledu.

K. Böhme opakoval nyní již téměř historickou optimistickou představu o tom, jak se budou **vyrovnávat meziregionální rozdíly**, až evropská „politika regionů“ bude reálnou skutečností opravdu v celé Evropě. Z hlediska územního plánování budou v regionech respektovány tyto skutečnosti:

- tvorba územních plánů na úrovni EUREK,
- vyrovnávání rozdílů mezi regiony prostřednictvím podpůrných fondů EU,
- vydávání přísných právních předpisů jako např. flora-fauna-bydlení.

Přitom evropský regionální program není „**Top-Down**“ proces. Např. Program EUREK byl ve skutečnosti vytvořen spoluprací členských států unie. Rozhodující je vždy fáze přípravy a koncepce **Programů**, kdy proti sobě vznikají event. protichůdná stanoviska a přístupy.

V současné době jsou konstruovány **Programy** na období 2006+ a to dosavadními členskými zeměmi. Přitom se počítá s respektováním zájmů i dosavadních kandidátských zemí. Při koncipování nových Programů bylo využito dosavadních zkušeností s aplikací dostupných **know-how**. To vše musí být přístupno i kandidátským zemím, aby měly možnost využívat už různých podpůrných fondů pro rozvoj svých regionů.

Od rozšíření Evropské unie směrem na východ si slibuje Německo především revitalizaci východních území, která od znovusjednocení Německa v roce 1990 ztratila 1,3 mil. obyvatel a to zejména mladých ročníků a kvalifikovanější pracovní síly. Dnes je ve východních zemích dvojnásobně vysoká nezaměstnanost (17,5 %) než v západním Německu (8,6 %), a hrubý domácí produkt představuje na hlavu jen dvě třetiny HDP na západě státu.

Příkladem přeshraniční spolupráce jsou společné německo-polské a německ-

ko-české iniciativy, které by se měly stále prohlubovat a rozšiřovat. Platí to však také o pobaltských zemích a programu VASAB (2010). Cestami k prohloubení meziregionální spolupráce jsou programy EUREK nebo INTEREG II. C atd. Pracuje se na nových systémech osídlení celého německého a navazujícího prostoru a v návaznosti na povodně 2002 existuje i spolupráce v oblasti regulace toků a protipovodňových opatření. Účastníci sekce pak informovali o konkrétních aktivitách vztahujících se k různým regionům, z nichž jednotliví diskutující pocházeli. Výzva zazněla také ve smyslu zvýšení „europeizace“ regionů, **ke zvýšení** pohybu mezi zeměmi a regiony lidí i zboží a to jak po železnici, tak po silnicích.

Podrobnou zprávu o zasedání k problémům regionálního plánování přinesly „Nachrichten ARL“ č. 4/2002, 36–46. Hlavní body jednání lze shrnout do několika poznatků, které nám přiblíží problematiku prostorového a regionálního plánování v současné Evropě, jak se s ní budeme setkávat v nejbližší budoucnosti:

1. Prostorové plánování se nachází v přelomovém období. Důvodem je postupující proces globalizace politiky, ekonomiky a sociálních procesů.
2. Evropský prostor je specifickou oblastí v rámci prostoru světového, a území Evropské unie se stává dějištěm těchto specifických.
3. Územní a regionální plánování evrop-

ských zemí musí tyto procesy reagovat s cílem optimalizace života obyvatel Evropy.

4. Koncepce „Evropa regionů“ zůstává nadále výchozí koncepcí nejen politickou, ekonomickou a sociální.
5. Uvedená koncepce je proto i výchozím diskem pro územní a regionální plánování v Evropě a jejich členských zemích.
6. Regionální plánování musí najít nové vhodné prostředky a cesty, jak realizovat záměry vznikající Evropy regionů.
7. Regionální plánování musí postupně plnit cíle Evropy regionů, z nichž nejaktuálnější je vyrovnání rozdílů v životě jednotlivých regionů.
8. K plnění úkolů jsou přijímána různá opatření od politických až po finanční, od dlouhodobých ke krátkodobým, od územně rozsáhlejších k územně omezenějším jdoucím až na okresy, svazky obcí, obce.
9. V současné době mají důležitou úlohu aktivity ve formě spolupráce krajů včetně přeshraniční spolupráce sousedících států.
10. Důležitou funkci má legislativa, a to jak obecná, tak speciální zaměřená na řízení plánování na různých územních úrovních.
11. Ke zvýšení efektivity územního a regionálního plánování má přispívat spolupráce veřejných, poloveřejných a soukromých orgánů a organizací

včetně občanů a jejich zastupitelských orgánů.

12. Smysluplnost územního a regionálního plánování je nutno propagovat a vychovávat veřejnost k přijímání jejich rozhodnutí s přesvědčením o účelnosti a zlepšování životních podmínek obyvatelstva.

Územní plánování bude nadále patřit k odvětvím řídicích aktivit v životě obyvatel a jeho orgánů a organizací – od rodiny, domácnosti, obce a dalších sociálních struktur až po stát a spolek států jako je např. Evropská unie – kde se bude odehrávat život jednotlivých obyvatel a jejich kolektivit na různé hladině organizace, a které má vést k uspokojování jejich potřeb a ke zvyšování jejich životní úrovně po stránce materiální i nemateriální.

Tyto obecné zásady jsou přijatelné pro veřejnost členských zemí Evropské unie a kandidátské země. V té souvislosti je možno položit otázky, do jaké míry jsme v uvedené oblasti prostorového, územního a regionálního plánování schopni konkurovat svými názory v celoevropském konceptu a co můžeme přinést k těmto problémům jako vklad. Historie našeho územního plánování a jeho předchozí úspěchy dávají předpoklad, že zkušenosti a metody našeho územního plánování mohou být přínosem i pro celé nově se rozšiřující Evropské společenství.

Doc. RNDr. Alois Andrlé, CSc.